

פרוזבול ב'

המשך השיעור על שמיטת כספים בזה"ז

א. שו"ת מהרי"ק סימן צב

עכשיו אין לנו מורגלים לטעון טענת שמיטה כלל. ואדרבה אנו רגילים לגבות שטרות שעברה עליהם שביעית ואם כי דברי תימה הוא מכל מקום מצינו שמנהג זה היה נוהג מימות רבינו אשר כדמשמע מתוך תשובתו אשר מביאה בטור... ואמנם לא ידעתי מנהג אשכנז היום הזה אם נהגו לגבות כאשר הוא המנהג לארץ הלזו ואם לאו. ואם כי מתוך דברי רבינו אשר שכתב שמעולם לא זכה אדם בפניו בטענת פרוזבול בארץ אשכנז משמע שבימיו היו טוענים טענת שמיטה ואפילו ע"י טענת פרוזבול לא היו זוכין בפניו מכל מקום אפשר דמאז נשתנה המנהג שהרי גם בצרפת כתב שהיו טוענים טענת שמיטה מלפניו בימי הפוסקים ועכשיו אין רגילין לטעון טענה זו כלל אלא גובין חובין בלי פיקפוק והנה הדבר נקל לברר ע"י זקננו שבאשכנז יצ"ו האם נהגו לגבות חובות שעברה עליהם שמיטה גם בלא טענת פרוזבול אם לא. והנה הדבר פשוט הוא לפי הנלע"ד דמן הסתם יש להחזיק כל המקומות דנוהגים בהם טענת שביעית ולהעמידם על דין תורה ולא להחזיקם בסתם בנוהגים מנהג שאין דין תורה אלא אם כן יתברר שהוא מן המקומות שנהגו לגבות שטרות שעברה עליהם שביעית

ב. תרומת הדשן סימן שד

ונראה למצוא קצת טעם וסברא אמאי לא נוהגים תורת שמיטת כספים עתה בדורותינו, משום דקי"ל כרבי דשמיטת כספים בזמן הזה אינו אלא מדרבנן זכר לשביעית, אבל מדאורייתא בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים. כך דרש לה רבי בתלמודא, וא"כ נוכל לומר דלא תיקנו זכר לשביעית אלא בארצות שקרובים לא"י כגון בבל ומצרים. וכה"ג תירץ ר"י בחד שינויא דמה"ט לא נהגינן תרומות ומעשרות בארצינו, דאשכחן דהוי נהיגי בהו האמוראים בבבל דלא גזרו בח"ל רק לארצות הקרובים לא"י ולא ברחוקים. ואף על גב דחלה נוהג בכל הארצות, וחילק בה משום דחלה דמיא טפי לחובת הגוף מלחובת קרקע, משום דבעל העיסה חייב בה ולא בעל הקרקע, ול"ד לתרומות ומעשרות דחובתם רק על בעלי קרקע. ולפ"ז כל שכן שמיטת כספים שתנהג בכל הארצות דחובת הגוף ממש היא, כדאיתא בהדיא פ"ק דקדושין קרוב לסופו /דף לח ע"ב/, י"ל דמ"מ הואיל ואתקש שמיטת כספים לשמיטת קרקעות, ושם שמיטה חדא הוא דתרווייהו בקדושת שביעית תלוי, ובזמן הזה לא נתקן אלא זכר לשביעית, דמיא טפי לחובת קרקע מחלה. וכן משמע התם פ"ק דקדושין דהא אי לא הוה קרא הוי דרשינן דאפי' בזמן השמטת קרקע לא תנהוג שמיטה בח"ל אלא בא"י. והשתא נמי דרבייה קרא [לחו"ל], מ"מ דמיא נמי לחובת קרקע משום דשם שמיטה חדא היא כדפרישית. והא דכתבו המחברים דר"ת כתב פרוזבול בימיו, וכן הא דלעיל דכתב אשירי [רא"ש] דיש לנהוג תורת שמיטת כספים, אפשר לא ס"ל כהך שינויא דר"י [בתרו"מ] דיש לחלק בח"ל בין ארצות קרובות לרחוקות, וכן הוא האמת דר"ת תירץ ההיא דתרומות ומעשרות בע"א משינויא דר"י. אכן אנן אשינויא דר"י סמכינן לענין שמיטה:

ג. ים של שלמה מסכת גיטין פרק ד

ואני אומר, מה שנתפשט המנהג שאינו נוהג האידנא דיני שמטה, לפי שרובי חובות הן בשטר, וכותבין בו בקבלת חרם ובשבועה, אם כן צריך לקיים שבועתו, ואם הגיע זמן הפרעון קודם השמטה, אם כן היה לו לשלם קודם השמטה, וכל זמן שלא שילם חובו עובר על שבועתו, והוא בנדוי... וזהו פשוט בעיני, דלא גרע קבלת שבועה מאלו התנה על מנת שלא תשמטנו בשביעית, דמהני.

ד. דרכי משה הקצור חושן משפט סימן סז

ולי נראה דסמכינן האידנא אמקילין דסבירא להו דאין שמטה נוהגת האידנא כמו שהביא הר"ן (גיטין כ. ד"ה ויש) דבריהם:

ה. שו"ע חושן משפט סז:א

אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה, אלא בזמן שהיובל נוהג. ומדברי סופרים שתהא שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה, בכל מקום. הגה: (רמב"ם פ"ט מה' שמטה שער מ"ה והר"ן בשם י"א) כן הוא הסכמת הפוסקים. אבל י"א דאין שמיטה נוהגת בזמן הזה; ונראה שעליהם סמכו במדינות אלו, שאין נוהגים דין שמיטה כלל בזמן הזה, והמנהג היו נוהגים עדין בזמן הרא"ש, כמו שכתוב בתשובה (הטור ס"ה הביאו) שהיה צווח ככרוכיא לבטל המנהג, ולא אשגחו ביה, וכבר כתבו גם כן האחרונים ז"ל (בד"מ ס"ה הביאו) טעם למנהג שאין נוהגין שמיטה כמבואר בדברי מהרי"ק שורש צ"ב ומהר"ר איסרלן בת"ה סימן ש"ד ובמהרי"ל, ואין לדקדק אחריהם. ובחשבון שנת השמיטה נפלה מחלוקת, והעיקר ששנת ש"כ ושנת ש"כז היתה שמיטה, ואם כן יהיה שנת של"ד הבע"ל שמיטה, יהי רצון שיבנה בית המקדש ויחזרו אז למנות שמיטין ויובלות כי יבא של"ה (בראשית מט, יא) לפרט.

המשך השיעור על סברת פרוזבול

ו. רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כד:ו

וכן יש לדיין תמיד להפקיר ממון שיש לו בעלים ומאבד ונותן כפי מה שיראה לגדור פרצות הדת ולחזק הבדק או לקנוס אלם זה, והרי הוא אומר בעזרא "וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו," מכאן שהפקר בית דין הפקר.

ז. ר' שמעון לוי, שמיטת כספים ופרוזבול ו
ואולי אפשר לומר בכוונת הרמב"ם שכתב "ונותן", אין פירושו שיש כח ביד בית דין להקנות את רכוש האחד לאחר אלא להפקיר בלבד, והאחר קונה אותו מצד הפקר, ו"ונותן" פירושו שעל ידי הפקר זה הם נותנים את רכושו לאחר.

כמה דיינים?

ח. תלמוד בבלי מסכת גיטין לב:-לג.

איתמר: בפני כמה הוא מבטל? רב נחמן אמר בפני ב'. רב ששת אמר בפני ג'.

- רב ששת אמר בפני ג': "ב"ד" קתני. ורב נחמן אמר בפני ב': לבי תרי נמי "ב"ד" קרי להו.
- אמר רב נחמן, מנא אמינא לה? דתנן "מוסרני לפניכם פלוני ופלוני הדיינין שבמקום פלוני." ורב ששת? אטו תנא כי רוכלא ליחשיב וליזיל?
- אמר רב נחמן מנא אמינא לה? דתנן "הדיינים חותמין למטה או העדים" - מאי לאו דיינים דומיא דעדים, מה עדים שנים אף דיינים נמי שנים? ורב ששת - מידי איריא? הא כדאיתא והא כדאיתא. ל"ל למיתנא דיינים, ל"ל למיתנא עדים? הא קמ"ל דלא שנא כתוב בלשון דיינים וחתמי עדים ולא שנא כתוב בלשון עדים וחתמי דיינים... והלכתא כנחמן.

ט. ר"ן על הרי"ף מסכת גיטין טז:

אף על גב דקי"ל דשנים שדנו אין דיניהם דין ה"מ בדין דבעי משא ומתן, אבל בפרוזבול דלא בעי משא ומתן דיניהן דין.

י. תלמוד בבלי מסכת גיטין לו:

איבעיא להו: כי תקיין הלל פרוסבול, לדריה הוא דתקיין או דלמא לדרי עלמא נמי תקיין? למאי נפקא מינה? לבטוליה - אי אמרת לדריה הוא דתקיין, מבטלינן ליה, אלא אי אמרת לדרי עלמא נמי תקיין, הא אין דין יכול לבטל דברי בית דין חברו אלא א"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין! מאי?
ת"ש דאמר שמואל: לא כתבינן פרוסבול אלא אי בבי דינא דסורא אי בבי דינא דנהרדעא - ואי סלקא דעתך לדרי עלמא נמי תקיין, בשאר בי דינא נמי לכתבו!

- דלמא כי תקיין הלל לדרי עלמא כגון בי דינא דידיה וכתב אמי ורב אסי, דאלימי לאפקועי ממונא, אבל לכולי עלמא לא.
ת"ש דאמר שמואל: הא פרוסבולא עולבנא דדייני הוא. אי איישר חיל, אבטלינא. אבטלינא? והא אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו אלא א"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין! הכי קאמר: אם איישר חיל יותר מהלל, אבטליניה. ורב נחמן אמר אקיימנה. אקיימנה? הא מיקיים וקאי! הכי קאמר: אימא ביה מילתא דאע"ג דלא כתוב [פרוזבול], ככתוב דמי.

יא. ר"ן על הרי"ף מסכת גיטין פרק ד - השולח [דף טז עמוד א]

מ"ש [רמב"ן] דמדסגי בשנים אלמא לא בעינן בי דינא רבה אינו מכריע דאפשר שהתקינהו בשנים מפני שאינו דבר שיהא צריך משא ומתן ואעפ"כ מפני שיש בו הפקעת ממון בעינן ביה גברי דרב גובריהו.

יב. ב"ח חושן משפט סימן סז

וכתב הרי"ף (טז ב) והרא"ש (פ"ד סי' ד) "והלכתא כרב נחמן דקאי רבי יוחנן כוותיה", דבגמרא (לג א) איתא בהדיא דרבי יוחנן סבירא ליה דביטול הגט בפני שנים, ומשמע לכאורה דלגמרי הלכה כרב נחמן אפילו לגבי פרוסבול. אבל מדברי רבינו נראה דוקא בביטול הגט הלכה כרב נחמן, משום דרבי יוחנן קאי כוותיה, אבל לגבי פרוסבול הדרינן לכללן דהילכתא כרב ששת באיסורי ובעינן שלשה.

יג. בית יוסף חושן משפט סימן סז

ולכאורה משמע דבתרי סגי דהלכה כרב נחמן בדיני אבל מלשון בעל התרומות (מה:טז) שכתבתי בסמוך נראה דשלשה בעינן, וכן נראה מדברי רבינו שכתב "פלוני ופלוני ופלוני". ואפשר דטעמא משום דמשמע להו דדיני שמיטה איסורא נינהו, והלכה כרב ששת דמסתבר טעמיה דסתם דיינים תלתא נינהו.

יד. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ט:יח

זהו גופו של פרוזבול, מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינין שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה, והדיינין או העדים חותמין מלמטה.

טו. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ט:יז

אין כותבין פרוזבול אלא חכמים גדולים ביותר כבית דינו של רבי אמי ורבי אסי שהן ראויין להפקיע ממון בני אדם, אבל שאר בתי דינין אין כותבין.

טז. בית יוסף חושן משפט סימן סז:כב

ודברי הרמב"ם בפ"ט (ה"ח) סתומים שכתב "מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינים" כלשון המשנה ולא פירש יותר:

יז. רא"ש מסכת גיטין פרק ד:יג

"רבי נתן מסר מילי לרבי חייא בר אבא, אמר ליה, מר צריכנא מידי אחרינא? אמר ליה לא." ורבי חייא בר אבא היה עמו אחר, דשנים בעינן, דאמרינן "זה הוא גופו של פרוזבול מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינין שכל חוב שיש לי אצל פלוני שאגבנו כל זמן שארצה והדיינין חותמין למטה או העדים."

יח. ב"ח חושן משפט סימן סז:כב

וי"ל דכוונת הרא"ש היא דרבי חייא בר אבא היה עמו אחר ושניהם היו עדים על הפרוסבול שמסר בעל פה בפניהם לדיינים שהם ממקום אחר... והכי מוכח קצת מדברי הרא"ש דהיה מפרש דרבי חייא עם אחר היו עדים, שהרי כתב כדאמר "זהו גופו של פרוסבול: מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינים שכל חוב שיש לי אצל פלוני שאגבנו כל זמן שארצה, והדיינים חותמים למטה או העדים." עכ"ל הנה שהעתיק כל לשון המשנה כדי להביא ראייה דבתרי סגי משום עדות כדתנן "או העדים":

יט. טור חושן משפט הלכות הלואה סימן סז

וזה לשונו פלוני ופלוני ופלוני הדיינים מוסרני לכם כל חוב שיש לי על פלוני שאגבנו כ"ז שארצה וחותמים בו ג' הדיינין...

כ. שו"ע חושן משפט סז

סעיף יט - זה גופו של פרוזבול: מוסרני לכם פלוני ופלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה, והדיינים או העדים חותמים מלמטה...

סעיף כא - יש מי שכתב ענין שטר פרוזבול כך הוא: הולך המלוה אצל שלשה עדים (בה"ת בשער מ"ה בשם י"א), ויש אומרים אפילו לשנים, ואומר: הוו עלי סהדי וחזו דאנא מסרנא פרוזבול קמי שלשה דיינים דאינון פלוני ופלוני ופלוני דיינים שבמקום פלוני, ודי לו אם יחתמו בו אותם עדים. ואי חתמו ביה דייני, טפי מעלי, ואין צריך שם עדים.

כא. תלמוד בבלי מסכת גיטין לו:

אמר רב יהודה אמר רב נחמן: נאמן אדם לומר פרוסבול היה בידי ואבד ממני. מאי טעמא? כיון דתקינו רבנן פרוסבול לא שביק היתירא ואכיל איסורא... תנן "וכן בעל חוב שמוציא שטר חוב ואין עמו פרוסבול הרי אלו לא יפרעו!" תנאי היא, דתניא "המוציא שטר חוב צריך שיהא עמו פרוסבול. וחכמים אומרים אינו צריך."

כב. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ט:כד

המוציא שטר חוב אחר שביעית ואין עמו פרוזבול אבד חובו, ואם אמר "היה לי ואבד" נאמן, שמזמן הסכנה ואילך בעל חוב גובה שלא בפרוזבול...

כמה עדים

כג. זרע יצחק מסכת גיטין פרק ד - השולח [דף לא עמוד א]

דע שהב"י כתב לשון בה"ג וז"ל ענין פרוזבול כך הוא: הולך המלוה אצל ג' עדים וי"א אפילו לב' וכו' קמי ג' דיינין וכו'. וכתב בעל גידולי תרומה דף ר"ט דאלו מ"ד ג' עדים וי"א ב' פליגי בהכי: דמ"ד ג' פסק כרב ששת ומ"ד ב' פסק כרב נחמן. ולי לא נהירא דהא ר"נ ור"ש פליגי בדיינין לא בעדים... אלא דחד מ"ד ס"ל דכשם דדיינים בעי ג' ה"ה עדים דומיא דדיינים, וי"א ס"ל דאה"ן דדיינים בעי ג' ככל סתם דיינים בעלמא כרב ששת ועדים ככל סתם עדים דעלמא דסגי בב' וברור.

ב"ד מיוחד?

כד. ר"ן על הרי"ף מסכת גיטין יט.

"ת"ש דאמר שמואל לא כתבינן פרוזבול אלא בבי דינא דסורא או בבי דינא דנהרדעא." פירוש משום דאלימי היו לאפקועי ממונא בלא תקנת הלל מדין הפקר ב"ד.

כה. שו"ת כתב סופר חושן משפט סימן ט

הי' נלפע"ד דיפה עשה דהשמיט הא דשמואל, דלפי הטעם דקאמר ש"ס דצריך ב"ד כר' אמי ור' אסי דאלימי לאפקועי ממונא, לפי דקיי"ל שמיטה בזה"ז דרבנן לא צריך כלל להפקעת ממון דהא מעיקר הדין חייב לשלם ורבנן אמרו דמשמט, או משום דיש כח בשוא"ת או משום הפקר ב"ד, והם אמרו על ידי פרוסבול הדר הדין תורה דחייב לשלם ואיכא זכר לשביעית עי"ז, כדס"ל לאביי ולא ס"ל משום הפקר בב"ד למ"ד שמיטה בזה"ז דרבנן וצ"ע.

כו. שו"ת כתב סופר חושן משפט סימן ט

אבל קשיא לי על הרמב"ם, דמפורש כתב לעתיד כשיהי' שמיטה דאורייתא לא מהני פרוסבול, רק בזה"ז דשמיטה דרבנן... כיון דס"ל דלעתיד כשיהי' שמיטה דאורייתא לא מהני פרוסבול, למה צריך ב"ד חשוב?

כז. תלמוד בבלי מסכת גיטין לז.
רבנן דבי רב אשי מסרי מילייהו להדדי.

כח. רא"ש מסכת גיטין פרק ד:יג
ושוב חזר בו רבינו תם וכתב הוא בעצמו פרוזבול כי היה אומר דלא בעינן אלא בית דין חשוב שבדור, ואשכחן נמי רבנן דבי רב אשי דמסרי מילייהו להדדי. ומשמע מתוך דבריו דחשיב כולהו רבנן בי רב אשי בית דין מומחין, משום דרב אשי היה גדול הדור. ולא מסתברא הכי, אלא משמע דהני אמוראי בתראי לית להו הא דשמואל, דאמר לא כתבינן פרוזבול אלא בבי דינא דסורא או בבי דינא דנהרדעא. והכי אית ליה לרב אלפס ז"ל דלא הביא דברי שמואל אלא הא דרבנן דבי רב אשי מסרי מילייהו להדדי:

כט. ים של שלמה מסכת גיטין פרק ד סימן מב
ואפשר אף הרי"ף מודה, והא דלא הביא דברי שמואל, משום דלא תימא דוקא בי דינא דרב אמי ורב אסי או דוגמתם קאמר, והאידינא לא נמצא, אלא כל בית דין חשוב בדורו קאמר, וכולהו הנהו אמוראי ועובדאי שמזכיר התלמוד בענין פרוזבול כולן חשיבי דדרייהו הוי, ומשום הכי הוי אלימי בי דינייהו כבית דין רב אמי ור"א בדריה.

ל. שו"ת יחל ישראל סימן קטו
ובספר הישר לר"ת (מהדורת שלזינגר סי' קלח) כתב, "ואף על פי שמצינו תשובות רבותינו שהיו אומרים שאין כותבים עתה פרוזבול משום דשמואל דאמר 'לא כתבינן פרוזבולא אלא בבי דינא דסורא או בי דינא דנהרדעא', ובסורא הווי אלא שהמתרץ לקח ר' אמי ור' אסי שבדורו, ש"מ שבכל דור ודור גדולי אותו הדור, אין נראה לי... ואפי' אינו גדול הדור יכול לכתוב פרוזבול דהא נפיש גובריה וכו', ולא אמרה שמואל שאין כותבים פרוזבולא אלא בי דינא דסורא ונהרדעא אלא לאפקי שני הדיוטות או שלושה הדיוטות, עכ"ל. ובאמת שיש להבהיר הדברים (וכנראה שנפלו בספר הישר כמה שבויים)...

לא. בית הבחירה למאירי מסכת גיטין דף לו עמוד ב
בזמן הזה במקום שנוהגים בשמטת כספים הואיל ואין בתי דינין חשובים וקבועים כל כך אין אנו מכניסין עצמנו בדין פרוסבול והרוצה שלא יהא שביעית משמטתו ילוה על מנת שלא ישמיטנו בשביעית

לב. שו"ת יחל ישראל סימן קטו
ובתשובות רבינו גרשום מאור הגולה (מהדורת אידלברג סי' סז עמ' 157) איתא, "ואם תאמר, כי אמרינן הפקר בית דין הפקר היינו בית דין חשוב כגון שמאי והלל אבל האידינא לא, ליכא למימר הכי, דתנו רבנן 'למה לא נתפרשו שמותם של זקנים שלא יאמר אדם וכו', פלוני כנדב ואביהו פלוני כאלדד ומידד וכו', ואומר וישלח ד' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל (שמואל א יב, יא) שאפילו קל שבקלים ונתמנה פרנס על הציבור הרי הוא כאביר שבאבירים', הלכך מה שעשו הקהילות גזירתם גזירה ומעשיהם מעשה וכו', עכ"ל. (ונמצאת תשובה זו גם במרדכי בבבא מציעא אות רנז, ובתשובות חכמי צרפת ולותיר סי' צז, עיין שם).

לג. תוספות מסכת גיטין דף לו עמוד ב
דאלימי לאפקועי ממונא - ר"ת כתב פרוסבול כי היה אומר דלא בעינן אלא ב"ד חשוב שבדור.

לד. ספר התרומות שער מה:טז
ומשום הא מילתא איכא מ"ד דהאידינא דלית לן ב"ד הגדול לית לן למיכתב הפרוזבול ואי עבד לא מהני. ומסתברא שכל ג' בקיאינן בדין ובענין פרוזבול ויודעין מצות שמטה והמחזוהו רבים עליהם באותה העיר שהן דרינן בה הרי הן באותה העיר ובאותו זמן כבי דינא דרב אסי וראויין להפקיע ממון בני עירם בתקנתם הנראה להם כמו הם בדורם. וכדגרסינן במסכת ר"ה ויעל משה ואהרן ושבעים מזקני ישראל, למה לא נתפרשו שמותם של זקנים ללמדך שכל ג' וג' שנתמנו ב"ד על ישראל הרי הן כב"ד של משה.

לה. בית יוסף חושן משפט סימן סז:יח
ונראה לי שדעת הרמב"ם גם כן דכל בית דין חשוב בדורו כותבין ומה שכתב כבית דינו של רב אמי ורב אסי היינו שהם גדולים בדורם כרב אמי ורב אסי בדורם דכל בית דין חשוב בדורו ראוי להפקיע ממון דיפתח בדורו כשמואל בדורו (ר"ה כה:)

לו. פסקי רא"ש גיטין ד:יג
פסק רבינו תם דהשמטת כספים נוהג בזמן הזה, וכותבים פרוזבול בכל ב"ד.

לז. טור חושן משפט הלכות הלואה סימן סז

וכותבין אותו אפ"ל בזמן הזה בכל ב"ד דלית הלכתא כשמואל דאמר אין כותבין אותו אלא בבי דינא דסורא ודנהרדעא פירוש דוקא בית דין הקבוע ומומחה שבדורו אלא בכל בית דין וב"ד יכולין לכתבו:

לח. מרדכי מסכת גיטין פרק השולח שעט

מעשה באחד שתבע מחבירו ר' זקוקים, והלה השיב איני חייב לך אלא ק'... ושלה ה"ר יחזקיהו הדין לפני ר' יחיאל מפרי"ש, והשיב, הלה נאמן כמו שטען שהלוה לו בהיתר, דקי"ל אדם נאמן לומר פרוזבול היה לי ואבד, ופירש ר"ת אף בלא שבועה דלא שביק התירא וכו'. והקשה לו ה"ר חזקיה, דלמא שאני פרוזבול משום דאיך לא מצי מחיש ליה, דמה יודע זה אם כתבו לו ב"ד לזה או לאו? אבל בנידון זה הרי מחישו ואומר שבאיסור הלוהו!

והשיב רבינו יחיאל על כרחך גבי פרוזבול נמי מיירי במכישו, דהא סתמא קאמר תלמודא "נאמן אדם לומר פרוזבול היה לי ואבד" וקי"ל דלא כותבין פרוזבול אלא ב"ד הגדול שבדור לדברי ר"ת, או בי דינא דרבי אמי ורבי אסי, ובמקום שידוע שלא עמד זה במקום ב"ד דרבי אמי ורבי אסי או נשאל מב"ד דרבי אמי ורבי אסי אם כתבו לו פרוזבול או לא, וא"כ היכי מצי למימר פרוזבול היה לי? [*אלא ע"כ מיירי דא"ל קבלת עליך כו' מ"י] עלי קבלתי שלשה רועי בקר במקום ב"ד דרבי אמי ורבי אסי והלה מכישו, ואפ"ה קאמר דנאמן לומר "היה לי ואבד" ואפילו בלא שבועה מטעם דלא שביק התירא כו'. וכן פסק רבינו שמואל בן ר"ב וכ"פ הר"ם דנאמן בלא שבועה:

לט. ערוך השולחן חושן משפט סימן סז:י

ומעיקר התקנה היתה לעשותה בב"ד חשוב, וכמ"ש הרמב"ם שאין כותבין פרוזבול אלא חכמים גדולים ביותר כב"ד של ר' אמי ור' אסי, שהן ראויין להפקיע ממון בני אדם. אבל שאר בתי דינין אין כותבין. עכ"ל. וכן כל ב"ד חשוב שבדור שבקייאם בדין ובעניין הפרוזבול ורבים המחום עליהם. וי"א דבכל שלשה שהם ב"ד כותבין פרוזבול, ויש להקל בזמה"ז דכל העניין אינו אלא מדרבנן, והרבה הקילו חז"ל בזה.

מ. שו"ת יחל ישראל סימן קטו

ברם דבר זה צריך עיון קצת מפני שלענין פרוזבול פסק הרא"ש (גיטין סי' יג) שאף בית דין שאינו חשוב יכול לכתוב, וצריך לבאר מדוע לשאר עניני ממון כהטלת קנס צריך דוקא בית דין חשוב.

אכן הביאור פשוט, דאם הנידון הוא על תקנה קבועה מהחכמים הראשונים כמו פרוזבול, הרי אף על פי שיסוד התקנה הוא משום הפקר בית דין (וכמבואר בגמ' בגיטין שם) מ"מ אין ענין זה הכרעת בית דין שבכל דור, אלא כבר הוכרע הענין בבית דין של הלל הזקן. ולא צריכים עתה את בית הדין שיכריע על עצם הפקעת הממון מבעליו אלא שיעשה רק את עצם עשיית הפרוזבול שהוא עצם ההפקעה, ולזה סגי גם בבית דין שאינו חשוב. אבל לקבוע עתה שצריך להפקיר ממון, לזה לא סגי בבית דין שאינו חשוב, ולכן הצריך הרא"ש דוקא את גדול הדור שהוא יפקיר ממון של הגזלן...

והנה בגמ' ביבמות ובגיטין שם הוזכרו שתי דרשות על הפקר בית דין הפקר... ונראה לכאורה ביאור הענין כך, דכאמור מצינו שיש שני אופנים של הפקר בית דין הפקר, יש אופן של קנסות לפי צורך השעה, ויש אופן של תקנות שונות שאין להן תוקף בלי כח הפקר בית דין. ומעתה מובן כך, שכאשר אנו דנים על תקנות, לומדים זאת מן הפסוק ביהושע גבי הנחלות, מפני ששם נאמר בסתמא שכח הראשים הוא כמו כח האבות על ממונם, וזה פשוט. ואילו בפסוק בעזרא מדובר במפורש לענין קנס שקנסו שם את כל אשר לא יבא, ושם יש ללמוד לכח הפקר בית דין בקנסות. ומובן איפוא מדוע נקט הרמב"ם בהלכות סנהדרין את הפסוק מספר עזרא, דפסוק זה מדבר בקנסות, וזה הוא הנידון ברמב"ם שם.

ולפ"ז אפשר לבאר גם את החילוק בשיטת הרמב"ם שפסק שבקנסות יכול כל דיין לקנס ממון, ואילו תקנות מסורות רק לבית דין חשוב. דבספר עזרא גבי הקנסות נאמר השרים והזקנים, והיינו שבא ללמדנו שלא רק השרים שהם ראשי הקהל ממש יכולים להפקיר, אלא גם הזקנים, והיינו דיינים תלמידי חכמים, ואין זקן אלא מי שקנה חכמה, ולכן סגי בכל בית דין להפקיר דרך קנס. משא"כ בענין תקנות שלומדים מן הפסוק של ראשי האבות שהם נשיאי ישראל ממש, לכן צריך דוקא בית דין חשוב.